

General), widząc w tych filmach fałszowanie historii, rzekome sprzyśnięcie się złego losu przeciwko uczciwym Niemcom i minimalizowania przewinień.

Z podobnym nastawieniem traktuje autor również filmy tzw. rozliczeniowe i problemowe, przy czym akurat rozdziały poświęcone tym gatunkom (*Opfergang* i *Himmel ohne Sterne*) wydają się najsłabsze. Razi np. duża dowolność wyboru przykładów-filmów w nich omówionych; jeśli zaakceptujemy proponowany podział na gatunki, szereg filmów tam pominiętych należało zanalizować. Wydaje się, że autor kierował się głównie sukcesami lub porażkami kasowymi, niezależnie od ich znaczenia artystycznego i — co też ważne — politycznego. Wymienia więc skandalizujące filmy W. Forsta *Die Sünderin* czy R. Thielego *Das Mädchen Rosemarie* oraz rozliczeniowe filmy W. Staudtego, pomija zaś niesławny *Weg ohne Umkehr* V. Vicasa, odznaczony nagrodą państwową, propagujący nastroje antykomunistyczne, czy też film A. Brauna *Stresemann* (jest jedynie wymieniony w filmografii!), idealizujący na przykładzie tego polityka powojenną działalność polityczną Adenauera. Ogólna ocena filmów „problemowych” wypada u Seidla następująco: w filmach najpierw podejmowano problem, następnie naświetlono go z wielu stron, by go potem zamknąć jako sprawę załatwioną; rozwiązanie problemu natomiast było już sprawą drugorzędną.

Pozostałe gatunki filmowe — raczej czysto rozrywkowe — opatrzone zostały zwyczajowym już komentarzem stosowanym przez krytyków filmowych na całym świecie, z tym zastrzeżeniem, że w zachodnioniemieckich filmach dopatrzeć się można pewnych zafarbowań politycznych, służących aktualnym celom rosnącego w siłę państwa.

Książkę zamyka niekompletna filmografia oraz niestarannie opracowany indeks nazwisk i tytułów filmów. W indeksie nie znalazło się szereg nazwisk twórców, których twórczość jest omawiana w książce; najpoważniejszym uchybieniem jest np. brak hasła H. Käutner, twórcy bardzo płodnego i wielokrotnie przywoływanego w tekście. Również liczne błędy drukarskie oraz przedstawienie treści na ss. 254/255 świadczą o zbyt pośpiesznym redagowaniu.

W sumie jednak ukazanie się w druku książki C. Seidla uznać należy za pozycję udaną i chyba też bardzo potrzebną. I chociaż *Film (zachodnio) niemiecki lat pięćdziesiątych* nie zmieni opinii kinomanów, że był to najgorszy film świata, C. Seidl spróbował zachęcić czytelników do zastanowienia się nad społecznymi, politycznymi i — jakże znikomymi — artystycznymi wartościami tych filmów oraz zajęcia bardziej krytycznego stanowiska wobec produktów przemysłu filmowego, z reguły niezwykle precyzyjnie reagującego na wszelkie wahania koniunktury ekonomicznej, klimat polityczny i — kreowane przez niego — potrzeby kulturalne masowej widowni.

Waldemar Sznajder

DANUTA PŁYGAWKO: *Sienkiewicz w Szwajcarii. Z dziejów akcji ratunkowej dla Polski w czasie pierwszej wojny światowej*. Poznań 1986. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Seria Historia Nr 122, 175 ss.

Przy lekturze książki Danuty Płygawko nie można oprzeć się wrażeniu, że mimo sprecyzowania tematyki w podtytule, treść tej interesującej publikacji odbiega od głównego tytułu zamieszczonego na okładce. Tytuł ten bowiem może sugerować

wać skoncentrowanie się na życiu i działaniach naszego wielkiego pisarza w okresie jego pobytu w Szwajcarii. Wyeksponowanie nazwiska Sienkiewicza w tytule omawianej pracy powodować może, iż wiele osób sięgnie po nią oczekując studium z zakresu historii literatury, przedstawiającego wydarzenia lub dokonania pisarskie ostatniego okresu życia autora *Trylogii*. Tak jednak nie jest. Udział Sienkiewicza w polskiej działalności ratunkowej podczas I wojny światowej, jego prezesostwo w Komitecie Generalnym Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce jest bez wątpienia faktem godnym ze wszech miar omówienia. Sądzić jednak należy, że wybicie jego nazwiska w tytule pracy D. Płygawko może powodować pewne nieporozumienia.

Autorka skoncentrowała się tu bowiem przede wszystkim na działalności wymienionego komitetu i te kwestie są zasadniczym przedmiotem jej rozważań. Przedstawiła ona akcje komitetu zwanego również Veveyskim na bardzo szeroko ukazanym tle historycznym i społeczno-politycznym wydarzeń I wojny światowej oraz jej następstw w życiu społeczeństwa polskiego w kraju i na emigracji. Studium rozpoczyna się rozdziałem pt. *Wojna na ziemiach polskich (1914-1918)*, w którym znalazło się omówienie ogólnej sytuacji społeczeństwa polskiego w czasie działań wojennych (włącznie z przedstawieniem ich przebiegu) oraz skutków akcji militarnych na ziemiach polskich. Przedstawione tu również zostały działania obywatelskie mające zapobiec narastaniu nędzy oraz akcje różnych organizacji powołanych w tym celu.

Rozdział II poświęcony został kwestiom *Polonii szwajcarskiej w latach 1914-1918*, tzn. początkom emigracji polskiej do Szwajcarii, jej przyczynom i ogólnemu jej położeniu, organizacjom emigracyjnym a także utworzeniu Komitetu Generalnego Pomocy Polakom w Vevey, zwanego stąd również Komitetem Veveyskim.

W rozdziale III zajęto się w całości działalnością tego komitetu, jego celami programowymi, strukturą tej organizacji. Omówiono tu odezwy wydane przez komitet oraz rolę znanych postaci polskiego życia kulturalnego i społecznego tej epoki — H. Sienkiewicza, I. J. Paderewskiego i A. Osuchowskiego w ich poczynaniach.

Rozdział IV przedstawia *Współpracę Komitetu Veveyskiego z organizacjami ratunkowymi w kraju*, zaś następny — działania filii tego komitetu w różnych krajach świata i ich dokonania na polu zbierania środków finansowych na pomoc dla ludności polskiej poszkodowanej i zubożałej w następstwie wojny.

Rozdział VI podjął zagadnienie szczególnie ważne dla historyków epoki I wojny światowej i polskiego ruchu niepodległościowego tego okresu: sprawę apolitycznego charakteru działalności Komitetu Veveyskiego oraz kwestię nacisków ze strony niektórych kół polskich, aby zajął on określone polityczne stanowisko wobec stron walczących w I wojnie światowej. Omówiono tu także konflikt między Naczelnym Komitetem Narodowym a Komitetem Generalnym Pomocy na tle programowo przestrzeganej przez ten ostatni neutralności politycznej.

Jak wynika z powyższego skrótego przedstawienia treści książki, D. Płygawko podjęła interesującą a przy tym stosunkowo mało znaną kwestię aktywności filantropijnej Polonii rozsiaanej po różnych krajach świata, a przede wszystkim w Szwajcarii w czasie I wojny światowej. Jak stwierdziła autorka w uwagach wstępnych, również udział Sienkiewicza w tej działalności, a zwłaszcza jego rola w utworzeniu i pracach Komitetu Generalnego Pomocy Polakom, „jest tak doniosła, że wymaga szerokiej popularyzacji”. Komitet Veveyski jednoczył wielu znanych przedstawicieli różnych środowisk i kręgów społeczeństwa polskiego żyjącego pod zaborami, współpracowały z nim tak popularne postacie jak I. J. Paderewski, Sz. Askenazy, M. Curie-Skłodowska, J. U. Ledóchowska, M. Sembrich-Kochańska, bp A. Sapieha, G. Narutowicz, A. Plater-Zyberk, J. Wierusz-Kowalski, J. Żółtowski i in. Motywem,

który kierował autorką w zajęciu się tymi kwestiami był fakt, iż działalność Komitetu Veveyskiego i w ogóle „ratownictwa społecznego podczas pierwszej wojny światowej” nie wzbudzały dotąd szerszego zainteresowania.

Książka oparta została na materiałach archiwalnych zebranych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Lublinie i w innych miejscowościach. Archiwum Komitetu Veveyskiego nie zachowało się, zostało ono zniszczone w czasie nalotu we wrześniu 1939 r. w Warszawie. Spowodowało to określone trudności w zebraniu materiałów i tym wyżej należy ocenić wysiłek włożony przez autorkę w zgromadzenie potrzebnych źródeł i dokumentów. W należnym stopniu wykorzystwała ona również korespondencję różnych osób, w tym przede wszystkim listy H. Sienkiewicza, a także materiały prasowe pochodzące z gazet polskich, ukazujących się w Krakowie, Warszawie, Poznaniu oraz za granicą w okresie I wojny światowej. W niemałej mierze wykorzystano tu pamiętniki polskich działaczy niepodległościowych i społecznych tych lat.

Mimo wskazanych na wstępie niniejszego omówienia wątpliwości dotyczących sformułowania tytułu książki D. Płygawko, stwierdzić należy, iż jest to pozycja udana i interesująca zarówno znawcę problematyki I wojny światowej na ziemiach polskich, polskiego ruchu niepodległościowego i działalności społeczno-kulturalnej Polaków w kraju i na emigracji, jak i czytelnika nie zorientowanego szczegółowo w tych kwestiach.

Tadeusz Seweryn Wróblewski

DANUTA KOŹMIAN: *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli szkół podstawowych w województwie szczecińskim w latach 1945 - 1970*. Warszawa—Poznań 1986. PWN, 128 ss.

Historiografia dotycząca dziejów oświaty na Ziemiach Zachodnich wzbogaciła się znów o nową pozycję — jest nią praca Danuty Koźmian *Kształcenie i doksztalcanie nauczycieli szkół podstawowych w województwie szczecińskim w latach 1945 - 1970*.

Autorka rozpracowała zagadnienie w pięciu (na s. 7 błędnie podano w „sześciu”) podstawowych rozdziałach. Warunki społeczno-oświatowe a problem kadr nauczycielskich w latach 1945 - 1970 przedstawiła w rozdziale pierwszym. W rozdziale drugim i trzecim ukazano kształcenie nauczycieli w liceach pedagogicznych i studiach nauczycielskich w woj. szczecińskim. Treścią rozdziału czwartego są próby przedstawienia rozwoju doksztalcania nauczycieli w oparciu o powojenne kursy krótkoterminowe aż do pomaturalnych szkół (studiów nauczycielskich). Rozdział piąty traktuje o kształceniu nauczycieli na poziomie wyższym na tle polityki oświatowej oraz determinant regionalnych (od Punktu Konsultacyjnego UAM; przez WSN, WSP do Uniwersytetu Szczecińskiego).

Jak z powyższego wynika celem pracy jest ukazanie trudnego, złożonego i długotrwałego procesu kształcenia i doksztalcania nauczycieli w woj. szczecińskim w pierwszym ćwierćwieczu.

Autorka dokonała olbrzymiej pracy, dekodując z jednej strony bogate (wymagające weryfikacji), z drugiej zaś często szczątkowe, wymagające stosowania metody porównawczej lub wyprowadzania *argumentum ex silentio*, skomplikowane materiały źródłowe zdeponowane m. in. w archiwach centralnych i wojewódz-